

Leeuwen en beren in Afrika

De wereldwijde economische crisis gaat aan veel Afrikaanse landen voorbij. In dit werelddeel groeit van veel landen juist de economie, en dat biedt kansen voor Nederlandse bedrijven en onderzoekers, zeggen landbouwwattachés van Nederlandse ambassades in Afrika.

Tussen 2001 en 2010 was er maar één land dat economisch harder groeide dan China; Angola. Het tijdschrift *The Economist* bedacht vorig jaar al een nieuwe naam voor de snelgroeiende landen van Afrika. Naast de Aziatische tijgers, zullen de komende jaren de Afrikaanse 'Lion Kings' opkomen. In de top tien van snelst groeiende landen van het afgelopen decennium die het blad samenstelde staan zes Afrikaanse landen.

De eerlijkheid gebied natuurlijk wel te zeggen dat de economie van veel Afrikaanse landen een grote achterstand heeft in te halen, maar het is natuurlijk goed nieuws dat Afrika wordt gepresenteerd als een continent vol mogelijkheden, in plaats van een werelddeel in uitzichtloze ellende.

Een rondgang langs vier landbouwspecialisten van Afrikaanse ambassades laat zien dat er niet één verhaal te vertellen is. In Egypte wachten bedrijven op duidelijkheid na de turbulente opstand, in Addis Abeba is bouw materiaal niet aan te slepen, terwijl andere regio's in Ethiopië nog steeds niet zeker zijn van vol-

doende voedsel. Zuid-Afrika denkt na over het opleiden van zwarte boeren, terwijl in Angola de hotelkamers duurder zijn dan in Londen. Vier indrukken uit vier hoeken van Afrika.

Niek Schelling, Pretoria, landbouwwattaché Zuid-Afrika, Mozambique en Angola

'Zuid-Afrika wordt gezien als het kleinste Bric-land en staat in Afrika bovenaan de economische ladder door haar delfstoffen en

sterke landbouwsectoren als wijnbouw, fruit, veehouderij en tuinbouw. Nederland is de tweede investeerder in Zuid-Afrika, bedrijven als Shell en Unilever hebben hier grote belangen, en bij de SPAR kan ik het AH-huismerk kopen. Op landbouwgebied zijn Nederlandse bedrijven onder meer sterk op het gebied van zaden, pootgoed en veevoer. De apartheid laat echter nog steeds zijn sporen na. De tegenstelling tussen blank en zwart heeft zijn weerslag op de economische ontwikkeling. De overheid richt zich nu wel op *black economic empowerment*, maar het blijkt toch een proces dat veel tijd kost. Nu bij de landhervormingen grond wordt overgedragen aan de zwarte bevolking, blijkt die veelal de *skills* te missen om dat eigenstandig tot ontwikkeling te brengen, en daalt de productie. De overheid zoekt daarom naar mogelijkheden om hun kennisniveau te verhogen, en ook boeren zelf willen dat. Onze ambassade probeert dit te ondersteunen met technologie en kennis op het gebied van management en het trainen van mensen, maar ik zou die *capacity building* graag uitbreiden, middels onderzoek naar hoe je op een efficiënte manier kennis kunt overdragen op *emerging farmers*. De belangrijkste uitdagingen voor Zuid-Afrika zijn dan ook kennis, kennis en kennis. Voor

Blanke Zuid-Afrikaanse boer. Landhervorming in Zuid-Afrika stuit op problemen omdat zwarte boeren kennis en ervaring missen.

Nederland zien we goede mogelijkheden in de tuinbouw. Niches waarin Nederland kan bijdragen aan ontwikkeling zijn kasteelt en versterking van de *value chain*. Boeren klagen nu over gebrek aan afzetmogelijkheden, en supermarkten – die hier een behoorlijk grote rol hebben – klagen soms over lege schappen. We hebben ook net met Wageningen en Nederlandse bedrijven afspraken gemaakt over onderzoekssamenwerking om de tuinbouwontwikkeling nieuwe impulsen te geven.'

'**Mozambique** is één van de vijftien partnerlanden voor ontwikkelingssamenwerking, maar het zou mooi zijn als we ook de business-to-business relaties kunnen stimuleren. Nederland kan een steentje bijdragen aan de ontwikkeling van de pluimveesector, een sector die als eerste opkomt bij economische vooruitgang in een land. We kijken verder of de handel eerlijk blijft en er geen landgrabbing plaatsvindt. Het is op zich prima als mensen investeren in een land, als de lokale bevolking ook maar profiteert van de investering.'

'**Angola** maakt na de jarenlange burgeroorlog een stormachtige economische ontwikkeling door, door de vondsten van olie en gas. Het is een duur land geworden, de prijzen van hotelkamers zijn torenhoog. De landbouw is echter achtergebleven bij de economische ontwikkeling. Het land wil graag af van de grote afhankelijkheid van voedselimporten. We kijken nu of er ingangen zijn op het gebied van tuinbouw in de buurt van grote steden, om bij te dragen aan de voedselvoorziening van de stad. Ook hier zijn de tuinbouw, de pluimveesector en ontwikkeling van de waardeketen,

In Addis Abeba schieten hoge gebouwen de grond uit.

met ondermeer slachthuizen en koelsystemen, interessant voor Nederland. Als die ontwikkeling doorzet, komen er op termijn ook mogelijkheden voor de voedingsindustrie. Ook hier is de vraag hoe je kunt bijdragen aan een goede landbouwontwikkeling waarbij de rurale bevolking profiteert.'

Hans van den Heuvel, Addis Abeba, landbou wattaché Ethiopië

'Macro-economisch gaat het erg goed met Ethiopië. De economie groeit al jaren hard en in Addis Abeba schieten de hoge gebouwen de grond uit. Ook dit jaar lijkt negen of tien procent groei realistisch. China en India tonen ook veel belangstelling voor Ethiopië, niet alleen om hun eigen voedselproductie veilig te stellen, maar vooral als afzetmarkt. De groeiende middenklasse zorgt voor een toenemende vraag naar dierlijke eiwitten en groenten. Als ambassade proberen we die ontwikkeling te stimuleren en zo veel mogelijk mensen mee te trekken. Want Ethiopië is door de groei wel een land van twee snelheden geworden, een deel gaat snel vooruit, terwijl er ook regio's zijn waar nog veel problemen zijn met voedselzekerheid.

Dat economische ontwikkeling daar wat aan kan doen, laten Nederlandse bloementelers hier zien. Ethiopië is in korte tijd de derde bloemenexporteur naar Europa geworden. Dat heeft gezorgd voor werkgelegenheid. Veel mensen zijn *farmer by default*. Ze hebben geen andere mogelijkheden en bewerken daarom kleine lapjes grond. Ze telen vaak allemaal hetzelfde waardoor de markt overspoeld wordt met onder meer tomaten en uien, en de boeren er een slechte prijs voor krijgen. Die mensen zijn vaak beter af als werknemer van een bloementeler. Bij de Nederlandse telers die ik heb gesproken merk ik ook een passie voor hun werknemers.

Ze zorgen niet alleen voor een behoorlijk salaris, maar proberen daarnaast de omgeving van hun werknemers te verbeteren. Dat is welbegrepen eigenbelang, ze willen gemotiveerde werknemers graag vasthouden.

Als ambassade proberen we een vergelijkbare ontwikkeling te stimuleren voor de tuinbouwsector, al is daar het gat met de huidige productie en de eisen van de exportmarkt nog erg groot. De markt was hier altijd zo klein, dat er nauwelijks eisen werden gesteld aan groenten. Voordat de telers hier aan export naar Europa toe zijn, is er nog een lange weg af te leggen. Er zijn echter wel kansen voor regionale export, naar Kenia en Djibouti bijvoorbeeld, en vooral voor de interne markt, die met 94 miljoen mensen niet gering is.

Wij hopen dat we Nederlandse tuinders kunnen overhalen om hier te investeren. Met goede voorbeelden in de buurt waar je zelf kunt gaan kijken, kun je Ethiopische telers inspireren om het ook op een andere manier aan te pakken. Voor de melkveehouderij en de pluimveehouderij zien we vergelijkbare kansen. Wageningen UR is hier op allerlei manieren al erg actief. Waar we ook graag Wageningen bij willen betrekken is het professionaliseren van de landbouwvoorlichting. Er zijn hier 30 duizend landbouwvoorlichters, maar hun praktische ervaring is vaak beperkt. Wij willen graag helpen om ze te voorzien van pragmatische oplossingen waar boeren wat aan hebben.'

Thierry van Helden, Accra, specialist landbouw en voedselzekerheid Ghana

'In Ghana is bepaald geen sprake van economische crisis. Vorig jaar groeide de economie met veertien procent, en ook dit jaar zal de

Boten op het strand van Accra, de hoofdstad van Ghana.

groei aanzienlijk zijn. De groei leunt wel op een beperkt aantal sectoren, de mijnbouw, olie en cacao. De Ghanese regering is zich daarvan bewust, en probeert de economie te diversifiëren. Landbouw is daarbij een belangrijke sector, omdat tachtig procent van de bevolking ervan leeft.

Ik zie met name kansen voor Nederlandse plantenveredelaars die beter zaaigoed kunnen leveren voor de tuinbouwsector. De kwaliteit van de lokale groenten is niet om over naar huis te schrijven en de productie ligt op een laag niveau. Zo laag dat de Ghanese tuinbouw niet aan de lokale vraag kan voldoen. Veel groenten worden daarom geïmporteerd uit buurlanden.

De belangrijkste handelsrelatie tussen Nederland en Ghana is cacao. De cacaoteelt is een belangrijke sector in Ghana en Nederland is wereldwijd de grootste verwerker. Om te zorgen dat over een aantal jaren nog voldoende cacao geproduceerd wordt, moet de cacaoteelt intensiever en duurzamer. De belangrijkste uitdagingen daarbij zijn een betere toegang tot inputs voor boeren, bestrijding van uitputting van de bodem en behoud van biodiversiteit. Nederlandse bedrijven en ngo's zijn hier erg actief bij het verbeteren van de teelt. In 2025 moet alle chocola in Nederland gecertificeerd zijn.

Ik werk sinds augustus hier en één van de belangrijkste rapporten die ik heb gevonden om me in te werken is een rapport van het LEI en IMARES over de kansen van het Nederlandse agrarische midden- en kleinbedrijf in Ghana, Mali en Mozambique. Een rapport vol cijfers en andere gegevens over de Nederlandse handel met Ghana. Ik heb er veel aan gehad tijdens mijn inwerkperiode.'

Joost Geijer, Cairo, landbouwattaché Egypte

'De economie in Egypte staat in de wachtstand. Veel bedrijven wachten op duidelijkheid over de politieke situatie. We hebben nu wel een gekozen president, maar geen parlement. Een constitutioneel beraad is bezig met het opstellen van een grondwet die nieuwe parlementsverkiezingen mogelijk moet maken. De economie groeit ondertussen nauwelijks, en Egypte kampt met een groot begrotingstekort. Dat komt onder andere omdat de overheid heel veel geld uitgeeft aan subsidies op voedsel en brandstof. Benzine is hier goedkoper dan de kostprijs, maar snijden in die subsidies zou onrust opleveren en wordt dus uitgesteld. De regering is nu in onderhandeling met het IMF over noodsteun. Men hoopt hier dat als die steun wordt gegeven, de buitenwereld dat zal zien als een *seal of approval* voor het economisch beleid van Egypte. Als alles volgens plan verloopt zijn ergens in het voorjaar van 2013 de parlementsverkiezingen, en is er

duidelijkheid over de economische koers. Men hoopt hier dat het land dan weer vooruit kan. Water is een toenemend probleem. De landbouw is hier bijna volledig afhankelijk van irrigatie en Egypte nadert het plafond van het quotum dat ze uit de Nijl mogen halen. Langs de Nijl en in de delta zitten veel kleine boeren. De boontjes en de aardbeien die in de Nederlandse supermarkten liggen, komen vaak van grote bedrijven die in de woestijn liggen en geïrrigeerd worden met grondwater; fossiel grondwater dat niet wordt aangevuld.

Als ambassade zien we veel mogelijkheden voor Nederlandse techniek uit de glastuinbouw, waarin veel zuiniger met water wordt omgegaan. Egypte importeert veertig procent van haar voedsel en de bevolking groeit hard. Nu zijn er 85 miljoen Egyptenaren, in 2020 naar verwachting 100 miljoen.

Ik merk bij vertegenwoordigers van politieke partijen ook dat er veel belangstelling is voor wat wij de gouden driehoek noemen, de samenwerking tussen overheid, bedrijfsleven en Wageningen. Als ambassade willen we aansluiten bij de topsector Tuinbouw en uitgangsmaterialen en inzetten op agrologistiek. Door ondermaatse logistiek gaat meer dan dertig procent van het beschikbare voedsel verloren. Als er politieke duidelijkheid komt zie ik hier veel mogelijkheden voor Nederlandse bedrijven. Onlangs waren hier verschillende vertegenwoordigers van grote bedrijven. Zij houden de ontwikkelingen goed in de gaten, maar wachten nog even af.'

De Nijl in Egypte.